

PROFILUL NAȚIONAL
PRIVIND MANAGEMENTUL
SUBSTANȚELOR CHIMICE ÎN R. MOLDOVA
ȘI ROLUL MINISTERULUI SĂNĂTĂȚII ÎN SOLUȚI-
ONAREA PROBLEMEI INOFENSIVITĂȚII CHIMICE

Ana VOLNEANSCHI¹, Raisa SÂRCU¹,
Pavel SOCOLIUC¹, Tatiana STRATULAT¹, Ludmila
MARDUHAIEVA², Tatiana ȚUGUF³, Violeta PĂGĂNU³

¹Centrul Național Științifico-Practic
de Medicină Preventivă,

²Punct Focal al SAICM,

³EMP Managementul Durabil POP

Summary

The Chemicals Management National Profile in the Republic of Moldova and the Ministry of Health role in solving the Problem of Chemical Safety

The article contains information about the elaboration of a National Profile that regards the sound management of chemicals in the Republic of Moldova. The role of the Ministry of Health is discussed in the context of chemical safety: management strategy main functions and responsibilities of the Ministry of Health in assuring chemical safety, medical and hygienic aspects of the given problem during the implementation of the Strategic Approach to International Chemicals Management (SAICM), legislative basis and main informational sources for identification of the most important problems associated with chemicals application.

Key words: National Profile, SAICM, chemicals, chemical safety, public health care, environment.

Резюме

Национальный Профиль по управлению обращением химических веществ в Республике Молдова и роль Министерства Здравоохранения в решении проблемы химической безопасности.

Статья содержит информацию о разработке Национального Профиля по рациональному обращению химических веществ в РМ. Обсуждена роль Министерства здравоохранения (МЗ) в системе управления обращением химических веществ: основные функции и ответственность МЗ в обеспечении химической безопасности, а также медико-санитарные аспекты данной проблемы при осуществлении в стране Стратегического подхода к международному регулированию химических веществ (SAICM), законодательная база, основные источники информации для установления приоритетных проблем, связанных с применением химикатов.

Ключевые слова: Национальный Профиль, SAICM, химическая безопасность, химикаты, охрана здоровья, окружающая среда.

Introducere

Conform standardelor europene de viață și modelelor de dezvoltare economică, îmbunătățirea stării mediului ambiant, micșorarea riscului influenței nefaste a diferitelor substanțe chimice asupra sănătății populației, utilizarea rațională a substanțelor chimice și inofensivitatea chimică sunt elementele centrale ale dezvoltării durabile a societății contemporane.

Conceptul dezvoltării durabile, enunțat la Conferința Națiunilor Unite privind Mediul și Dezvoltarea de la Rio de Janeiro (1992), a definit esența dezvoltării economice care satisface necesitățile prezentului, fără a prejudicia și a compromite viitoarele generații. Ulterior acest concept de dezvoltare durabilă a fost introdus în multe instrumente internaționale, inclusiv în Agenda 21 adoptată la Summitul pentru Dezvoltarea Durabilă de la Johannesburg (2002), iar capitolul 19 a desemnat anul 2020 drept obiectiv pentru stabilirea unui management durabil al substanțelor chimice pe întregul ciclu de viață.

Una dintre etapele importante de dezvoltare a sistemelor naționale de management al substanțelor chimice constă în elaborarea Profilului Național. Până în prezent circa o sută de țări au publicat profilurile naționale privind managementul substanțelor chimice [2, 3, 8, 9]. Profilul Național privind Managementul Substanțelor Chimice în Republica Moldova (PN) [2] a fost elaborat în anul 2008, în cadrul Proiectului Parteneriatul Moldova – PNUM privind crearea capacităților pentru îmbunătățirea managementului durabil al substanțelor chimice în Republica Moldova și implementarea Abordării Strategice în domeniul Managementului Internațional al Substanțelor Chimice (SAICM), implementat de Ministerul Mediului și Departamentul Substanțelor Chimice al PNUM în cadrul Programului *Start Rapid* (QSP).

Abordarea Strategică în domeniul Managementului Internațional al Substanțelor Chimice (SAICM) a fost adoptată la Conferința internațională privind managementul substanțelor chimice (CIMC), desfășurată în Emiratele Arabe Unite, la Dubai, la 4-6 februarie 2006, și include Declarația de la Dubai privind Managementul Internațional al Substanțelor Chimice, Strategia Politică Globală și Planul Global de Acțiuni. În cadrul acestei conferințe s-au examinat problemele legate de producerea, transportarea, păstrarea, utilizarea și distribuția substanțelor chimice în toată lumea. Consiliul Guvernator al Programului Națiunilor Unite pentru Mediu / Forumul Global de Mediu prin Decizia sa nr. SS.IX/1 a adoptat SAICM și a stabilit măsurile necesare pentru implementarea acesteia.

SAICM este un instrument internațional ce are ca scop realizarea până în anul 2020 a unui management al chimica-

lelor care să asigure condițiile de siguranță deplină pentru sănătatea omului și a mediului. SAICM include aspecte ecologice, economice, sociale și profesionale ale inofensivității chimice. Sesiunea 59 a Adunării Generale Mondiale a Sănătății (a. 2006) a adoptat SAICM și a orientat statele-membre ale OMS spre necesitatea aprecierii aspectelor inofensivității chimice legate de sănătatea publică, participării în acțiunile regionale, naționale și internaționale de Abordare Strategică privind managementul substanțelor chimice, selectarea coordonatorilor responsabili de SAICM din rândurile colaboratorilor din sectorul protecției sănătății [1, 4-7]. Printre acțiunile de control al substanțelor chimice, care sunt priorități ale Abordării Strategice și care trebuie să fie întreprinse în timpul realizării acesteia, obiectivele sectorului ocrotirii sănătății includ următoarele: colectarea datelor științifice privind riscurile asociate cu substanțele chimice, estimarea și monitoringul acestora; informarea societății, atenție deosebită fiind acordată păturilor vulnerabile; prevenirea situațiilor critice cauzate de folosirea incorectă a substanțelor chimice; acordarea ajutorului medical victimelor; diseminarea cunoștințelor și participarea la mecanismele internaționale de soluționare a problemelor. Toate obiectivele menționate au fost accentuate și în cadrul sesiunii II a Conferinței internaționale de control al substanțelor chimice, care s-a desfășurat în perioada 11-15 mai 2009 la Geneva și la care a fost adoptată *Rezoluția privind problemele de sănătate în contextul managementului durabil al substanțelor chimice*. Respectarea obligațiilor vizate va conduce spre consolidarea sănătății publice [10].

Materiale și metode

În procesul cercetării a fost utilizată metoda de analiză a documentelor. A fost efectuat un studiu al bazei legislative privind substanțele chimice. A fost evaluată experiența în domeniul inofensivității chimice a unor organizații internaționale și a țărilor vecine.

Rezultate și discuții

În lucrarea de față starea și importanța managementului național al substanțelor chimice sunt reflectate din punct de vedere al rolului Ministerului Sănătății în acest domeniu.

Profilul Național privind Managementul Substanțelor Chimice va contribui la evaluarea integrală a infrastructurii naționale privind managementul substanțelor chimice – a capacităților instituționale, administrative, legislative și tehnice. Scopul dezvoltării Profilului Național constă în evaluarea situației din domeniul administrării substanțelor chimice, evidențierea problemelor privind gestionarea acestora pe parcursul ciclului întreg de viață. PN prezintă o analiză sumară a statutului managementului substanțelor chimice în R. Moldova și va servi drept bază pentru identificarea priorităților naționale în corespundere cu

prevederile SAICM. Consecutiv, o revizuire periodică a PN va informa părțile-cheie despre schimbările ce au intervenit în timp. Constatările și recomandările PN vor servi la îmbunătățirea managementului substanțelor chimice la nivelele național și local, ele se vor lua în considerare la elaborarea planurilor de dezvoltare socioeconomică a țării și a proiectelor de asistență tehnică și investiționale în acest sector, în scopul asigurării securității chimice naționale.

Managementul substanțelor chimice în Republica Moldova este supravegheat de mai multe instituții statale, în conformitate cu funcțiile și responsabilitățile stabilite prin legislația națională. Principalele instituții de stat responsabile pentru gestionarea substanțelor chimice sunt: Ministerul Mediului; Ministerul Sănătății; Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare; Ministerul Afacerilor Interne / Serviciul Protecției Civile și Situații Excepționale; Ministerul Economiei / Inspectia Muncii / Inspectoratul Principal de Stat pentru Supravegherea Tehnică a Obiectelor Industriale Periculoase; Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor; Camera de Licențiere; Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică; Biroul Național de Statistică; Serviciul Vamal. Pentru managementul durabil al substanțelor chimice, pe viitor în țară va fi necesară o cooperare eficientă între aceste ministere. De menționat că problema reorganizării / creării unei structuri integre pentru managementul substanțelor chimice persistă și este o prioritate națională.

Ministerul Sănătății și Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă (CNȘPMP) au participat la elaborarea Profilului Național în componența grupului interministerial de lucru în vederea executării rezoluțiilor adoptate la Conferința internațională privind managementul substanțelor chimice și în scopul implementării abordării strategice pentru gestionarea internațională a substanțelor chimice. În sarcina membrilor grupului de lucru și a responsabililor pentru respectarea tratatelor internaționale a fost pusă promovarea activităților de implementare a SAICM și realizarea Programului de Start Rapid. Prioritățile problemelor naționale în domeniul managementului substanțelor chimice în RM au fost determinate de comun acord cu membrii grupului de lucru SAICM în cadrul ședințelor desfășurate pe parcursul elaborării Profilului Național.

Ministerului Sănătății și CNȘPMP le revine un rol semnificativ în soluționarea problemei inofensivității chimice ce constă în protecția sănătății publice și în prevenirea sau minimizarea riscurilor asociate cu gestionarea substanțelor chimice. Responsabilitatea de bază a MS constă în elaborarea politicilor și strategiilor de sănătate în contextul implementării politicilor guvernamentale de promovare și asigurare a sănătății populației; planificarea strategică, analiza, monitorizarea și evaluarea politicilor elaborate, examinarea multilaterală a impactului lor social etc. (Hotărârea Guvernului nr. 326 din 21 martie 2007).

În conformitate cu legislația națională, cu Regulamentul Ministerului Sănătății și actele normative, atribuțiile Ministerului Sănătății sub aspectul protecției contra acțiunii substanțelor chimice sunt: elaborarea recomandărilor pentru eliminarea sau diminuarea factorilor care influențează negativ sănătatea populației, argumentarea criteriilor de inofensivitate a substanțelor chimice pentru sănătatea populației și angajaților; efectuarea supravegherii sanitaro-epidemiologice a formării, transportării, neutralizării, utilizării, înhumării și distrugerii deșeurilor; evaluarea pericolului substanțelor chimice, pesticidelor și deșeurilor pentru sănătatea populației; coordonarea sub aspectul respectării cerințelor sanitaro-epidemiologice, a documentației de proiect pentru construcția sau reconstrucția obiectelor generatoare de substanțe periculoase, deșeuri etc.; înregistrarea îmbolnăvirilor și intoxicațiilor, inclusiv a celor profesionale; controlul concentrației de substanțe chimice în mediul ambiant, produsele alimentare, apa potabilă, la întreprindere; argumentarea și reglementarea normativelor igienice ale substanțelor chimice în obiectele de mediu și mediul industrial, cerințe privind păstrarea, utilizarea substanțelor chimice; realizarea politicii de asigurare a inofensivității aplicării substanțelor chimice, preparatelor fitosanitare, a materiei prime, materialelor și proceselor tehnologice pentru sănătatea populației; aprobarea utilizării substanțelor chimice și a pesticidelor pe teritoriul republicii; administrarea monitorizării socioigienice.

Sursele principale de informare pentru stabilirea priorităților în domeniul inofensivității chimice din partea MS și CNȘPMP sunt Rapoartele privind starea mediului, Raportul statistic F18, Starea sanitaro-igienică și epidemiologică în RM ș.a. O sursă importantă de informare o constituie rapoartele științifice și științifico-practice ale AȘM. În Centrul Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă, în laboratorul științific al secției *Toxicologie* se efectuează cercetări științifice cu următoarele tematici: *Evaluarea riscului preparatelor organoclorurate persistente (POP) pentru sănătatea populației și calitatea factorilor mediului ambiant și Evaluarea nivelului contaminării mediului și organismului uman cu bifenili policlorurați și alți compuși organici persistenți și elaborarea măsurilor de diminuare a impactului lor nociv*. Rezultatele obținute în urma cercetărilor au fost utilizate în diverse note informative privind consecințele medico-sanitare ale impactului substanțelor chimice.

În cadrul Ministerului Sănătății supravegherea sanitaro-epidemiologică, inclusiv asupra substanțelor chimice nocive, este condusă de viceministrul sănătății – medicul-șef sanitar de stat al Republicii Moldova – și se efectuează prin intermediul Centrului Național Științifico-Practic de Medicină Preventivă, al centrelor de medicină preventivă raionale, UTA Găgăuzia, municipiilor Bălți și Chișinău, instituțiilor medicale din raion.

În legislația națională rolul Ministerului Sănătății în domeniul examinat este expus suficient. Analiza cadrului legislativ și a capacităților naționale relevă că legislația națională, problemele ce țin de domeniul gestionării substanțelor chimice sunt elucidate dispersat pe domenii. Aceasta se explică prin faptul că autoritățile administrației publice centrale de specialitate elaborează acte legislative doar în domeniul administrat. Spre exemplu, Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare – pentru gestionarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților, pe când Ministerul Sănătății reglementează gestionarea produselor farmaceutice, autorizează utilizarea produselor fitosanitare și a altor substanțe chimice. Trebuie menționat faptul că și conlucrarea acestor ministere în domeniul dat lasă de dorit.

Privind din perspectiva dezvoltării durabile și a aderării țării la UE, se impune o abordare nouă a problemelor gestionării substanțelor chimice conform convențiilor și acordurilor ratificate. Legislația europeană este astăzi un punct de reper pentru numeroase țări în elaborarea legislației naționale și reprezintă un model de colaborare de succes între state. Una dintre cele mai importante strategii în vederea atingerii unei dezvoltări durabile este promovarea unui sistem legislativ coerent, care să corespundă cerințelor actuale la nivel internațional, iar elementul nou în definirea legislației din domeniul mediului este schimbarea politicii de mediu spre una bazată pe consens, prin consultarea părților interesate în cadrul procesului de luare a deciziei, și trecerea de la o abordare bazată pe control la una bazată pe prevenire și operaționalizată, prin utilizarea instrumentelor economice și fiscale. Legislația internațională reglementează domeniile de producere, comercializare, ambalare, clasificare și etichetare a substanțelor chimice. Se denotă însă abordarea fragmentată a legislației sectoriale în domeniul substanțelor chimice, nereglementarea utilizării chimicalelor în industrie etc., lipsa unei structuri instituționale care ar acorda reglementarea gestionării tuturor substanțelor chimice în sectoarele economiei naționale în conformitate cu exigențele tratatelor internaționale la care țara este parte.

Pentru elaborarea unui sistem eficient de evaluare și control al riscului substanțelor existente, importate și produse, în vederea îmbunătățirii protecției sănătății populației și a mediului, au fost create mai multe comisii interministeriale, care au ca obiectiv principal stabilirea unui cadru administrativ și legislativ necesar implementării tratatelor internaționale privind managementul substanțelor chimice. Astfel, Consiliul republican interdepartamental pentru aprobarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților este format din savanți și specialiști ai Academiei de Științe a Moldovei, Ministerului Sănătății, Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, CNȘPMP, Ministerului Mediului, instituțiilor de cercetare și învățământ. Consiliul aprobă omo-

logarea și înregistrarea produselor de uz fitosanitar și a fertilizanților. Este de menționat că Ministerului Sănătății, CNȘPMP pot acționa decisiv la orice stadiu de reglementare a utilizării pesticidelor, inclusiv la etapele de elaborare a documentației legislative, de control, înregistrare, estimare a riscurilor, producere (import), transportare, aplicare și lichidare a deșeurilor, ceea ce este foarte important pentru prevenirea situațiilor de risc și asigurarea securității.

Grupul Național de lucru privind implementarea Convenției *Stockholm*, Grupul Național de lucru privind implementarea Convenției *Bazel*, Grupul Național de lucru privind implementarea Convenției *Rotterdam* realizează activitățile de implementare a convențiilor, participă la instruirii și studii de caz în cadrul proiectelor susținute de organizațiile internaționale. În plan global, o contribuție deosebită în asigurarea protecției sănătății publice o au *Regulile Medico-Sanitare Internaționale* (2005), ce au intrat în vigoare la 15 iunie 2007. Acest acord internațional obligatoriu spre realizare va fortifica potențialul tuturor statelor, permițându-le să înfrunte pericolele, inclusiv și din partea managementului irațional al substanțelor chimice.

Comisia de distrugere inofensivă a medicamentelor a Agenției Medicamentului efectuează nimicirea inofensivă a medicamentelor în caz de necesitate.

Comitetul permanent de control asupra drogurilor, substanțelor narcotice, substanțelor psihotrope, care se află sub controlul internațional, în corespundere cu Convențiile ONU din anii 1961, 1971 și 1988 pe teritoriul Republicii Moldova, poate interzice definitiv sau temporar utilizarea produsului omologat în cazul în care se constată că nu mai corespunde normelor din punct de vedere fitosanitar, toxicologic sau ecologic și în alte cazuri stabilite de organele de ocrotire a sănătății și de organele de protecție a mediului.

Comisiile descrise anterior sunt comisii interministeriale create în bază de hotărâri de guvern sau ordine ale miniștrilor, în scopul soluționării problemelor de gestionare a diferitelor grupuri de substanțe chimice. O parte din comisii sunt permanente, de exemplu, Consiliul republican interdepartamental pentru aprobarea produselor de uz fitosanitar; alte comisii sunt stabilite doar pentru soluționarea unor probleme concrete privind substanțele chimice.

Concluzii și recomandări

Profilul Național cuprinde concluzii detaliate și recomandări de îmbunătățire a sistemului de control al circuitului substanțelor chimice, elaborat de membrii grupului de lucru interministerial. În continuare vom prezenta concluziile și recomandările ce țin de asigurarea unui management adecvat al substanțelor chimice, de utilizarea inofensivă și rațională a substanțelor chimice la nivel național și internațional.

1. Crearea în cadrul Ministerului Mediului a Agenției pentru substanțe chimice, având ca obiectiv

dezvoltarea sistemului național de administrare a substanțelor chimice prin aplicarea abordării integrale a problemei, cu implicarea autorităților administrației publice centrale de specialitate în conclucrare cu sectorul industrial și societatea civilă.

2. Stabilirea Registrului Național al Substanțelor Chimice, în care vor fi înregistrate cantitățile importate/exportate/utilizate etc., inclusiv descrierea proprietăților periculoase ale acestora; stabilirea mecanismului de facilitare a schimbului de informație dintre toate părțile cointeresate, instituțiile guvernamentale, neguvernamentale etc.

3. Adoptarea și implementarea proiectului *Legii privind substanțele chimice*, în scopul îmbunătățirii managementului substanțelor chimice și a sporirii eficacității controlului emisiilor și impactului substanțelor chimice asupra mediului și sănătății umane.

4. Elaborarea Planului Național privind managementul durabil al substanțelor chimice, în scopul soluționării problemelor prioritare pe parcursul realizării PN.

5. Crearea unor baze de date naționale accesibile on-line sau a unor baze cu conexiune la cele internaționale.

Bibliografie

1. *Improvement of health through sound management of obsolete pesticide and other obsolete chemicals*. Rezoluția de executivă a Consiliului de conducere al OMS. 126-a Sesiune EB 126. R13 Agenda item 4.17, 22 Ianuarie 2010, p. 5.
2. *Profilul Național privind Managementul Substanțelor Chimice în Republica Moldova (National Profile for Chemicals Management in the Republic of Moldova)*, Chișinău, 2008, p. 188.
3. Sârcu R., Volneanschi A., Socoliuc P., *Unele căi de evaluare a infrastructurii naționale privind managementul substanțelor chimice în Republica Moldova*, în *Sănătate publică, economie și management în medicină*, nr. 2 (13), Chișinău, 2006, p. 58-62.
4. *Strategic Approach to International Chemicals Management*. SAICM texts and resolutions of the International conference on Chemicals Management, Geneva, 2007, p. 215.
5. *Второе подготовительное совещание высокого уровня. Новые направления в решении региональных приоритетных задач по Плану ОСЗД (РПЗ) III и IV. РПЗ4. Фактор риска номер 1: вредные химические вещества*. Мадрид, Испания, 22-24 октября 2008 г., с. 5.
6. *Рациональное использование пестицидов – снижение риска*. Краткий обзор рабочего совещания. Бонн, Германия, 13-14 августа 2008, с. 7.
7. *Стратегический подход к Международному регулированию химических веществ*. ВОЗ, 62 сессия Всемирной Ассамблеи Здравоохранения, 23 апреля 2009 г., с. 6.
8. *Управление обращением химических веществ в Республике Беларусь*, Минск, 2005, с. 132.
9. <http://www.unitar.org>
10. <http://www.saicm.org/index.php.content=meeting>

Prezentat la 23.03.2010